

אחי-חרגל אפריקני *Oxystelma esculentum* - צמח

מטפס נדיר ביותר הגדל בנאות מדבר

כתבה: ערגה אלוני

אחי-חרגל אפריקני *Oxystelma esculentum* (הרדופיים), הוא צמח מטפס ר"ש נדיר ביותר הגדל בארץ בנאת המדבר בעין גדי.

לצמח גבעולים דקים ארוכים ומפותלים המתפתחים מבסיס מעוצה. הם גדלים ומתארכים נכרכים או נשענים על צמחים אחרים. הענפים הצעירים ירוקים ולבידים, מכוסים כסות שערות דקות אשר נושרת עם הזמן. אברי הצמח מכילים ברקמותיהם מוהל לבן שנראה כאשר חלקי הצמח נפצעים.

העלים נגדיים, תמימים דמויי סרגל, צרים וארוכים (7-10 ס"מ) מחודדים בראשם. רוחבם 0.5-5 ס"מ. בסיס העלה צר והפטוטרת קצרה.

מימין: אחי-חרגל נכרך על עץ תמר בעין גדי. תמונה איתן שפירא ©. משמאל: פרחים ועלים של אחי-חרגל. תמונה דרור בר ניר ©. התמונות באדיבות "צמח השדה" ©
להגדלה לחץ על התמונה.

הפרחים דמויי פעמון נכונים דו מיניים. קבוצות של 2-5 פרחים נישאים על עוקץ משותף, ערוכים בדלילות בתפרחת דמוית סוכך. קוטר פרח 1.5-2 ס"מ, והוא בולט יפה ומרשים. הגביע בן 5 אונות ירוקות קצרות. הכותרת בת 5 עלים בצבע ורוד לבן עם עורקים ארגמניים. העלים מאוחים בבסיסם, כל אונה מסתיימת בשן רחבה דמוית משולש. במרכז מצויה עטרה בת 5 בליטות מנופחות המקיפה את העלי העשוי מ-2 שחלות עיליות כל עלי בנוי מעלה שחלה אחד. עם הבשלת אברי המין בפרח הוא מואבק ע"י חרקים בעיקר

דבורים. פורח באביב ובקיץ, לעתים עד דצמבר.

לאחר ההפריה מתפתח פרי שהוא מפוחית דקה ומאורכת אורכה 3-5 ס"מ מחודדת בראשה. הזרעים רבים, פחוסים ומצוידים בציצית שער מפותחת בראשם. כאשר הפרי מבשיל המפוחית נפתחת בתפר אחד ממנה מתפזרים ברוח עשרות זרעים שעפים למרחק רב. רק זרעים מעטים יגיעו לבית גידול בנאת מדבר שתתאים להתפתחותם.

מימין: אחי-חרגל בעל גבעולים דקים, עלים פשוטים מוארכים ופרחים רבים. תמונה איתן שפירא ©. באמצע: פרח פתוח מציג את אבריו. תמונה דרור בר ניר ©. משמאל: פרי מפוחית. תמונה איתן שפירא ©. התמונות באדיבות "צמח השדה" © להגדלה לחץ על התמונה.

טיפול התפוצה של הצמח הוא סודני, בית גידולו מעונות לחים וחמים. בארץ גדל בעבר בגלילת ים-המלח באזור עין גדי. למרבה הצער כל הפרטים המוכרים נכחדו ונותר פרט גדול שנשתל בגן ליד בית הכנסת העתיק בנחל ערוגות. הצמח מוגדר כנדיר ביותר ונכלל בצמחים "האדומים" של הארץ. בעולם הוא גדל באזור הטרופי-יובשני של העולם הישן: באינדונזיה, סרילנקה, במזרח בורמה, בהודו, פקיסטן, עירק, באפריקה -בסודן, מצריים אתיופיה ובצ'אד.

אחי-חרגל אפריקני מוכר בהודו ובארצות בהם הוא גדל כצמח מרפא. כמו מינים אחרים מההרדופיים, הם מכילים גליקוזידים שהחשובים בהם הם גליקוזידי הלב. גליקוזידים הם תרכובות סוכר, לרוב גלוקוז, וחומר לא סוכרי בעל קבוצה הידרוכסילית, OH, הנקרא אגליקון. האגליקונים הם האחראים לפעילות הפיזיולוגית של הגליקוזידים. יש ביניהם חומרי רפואה, חומרי צבע ורעלים. בהודו הצמח נחקר כמקור לגליקוזידים המשפיעים על שריר הלב ועל מערכת העצבים, וזוהו שלושה גליקוזידים שלא היו מוכרים. מחקר אחר בהודו, נמצא שהשימוש המסורתי בצמח כחומר משתן הוא יעיל בשל החומרים המצויים בו.

בעבר הצמח השתייך למשפחת האסקלפיים שאוחדה עם משפחת ההרדופיים. השם Oxystelma alpini הוא שם נרדף של הצמח.

ספרות:

פינברון-דותן נ ודנין א 1991 המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים.

פרגמן-ספיר א 2008 פרחי עין גדי וחוף ים המלח. מדריך לצמחי בקע ים המלח וחוף עין גדי. רשות הטבע והגנים.

שמידע א ופולק ג 2007 הספר האדום - צמחים בסכנת הכחדה בישראל. כרך א'. רשות הטבע והגנים, ירושלים.

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: אלוני ע 2019 אחי-חרגל אפריקני Oxystelma esculentum - צמח מטפס נדיר ביותר הגדל בנאות מדבר, פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" 6.

https://www.kalanit.org.il/oxystelma_esculentum_oct_2019